

Vso bol je prenašal z moškim samozatajevanjem. Morda je komu v najožjem prijateljskem krogu kaj potožil; a razbeljena duša je rahljala njegove telesne sile, razmere so mu oteževale in naposled omrzile stanovske posele, da je končno tudi Levčevo potrpljenje reagiralo: zaloputnil je vrata svojega urada za seboj in je šel, da se oddahne! A bolezen se je razpasla po njegovem telesu, da mu ni bilo več rešitve.

Neuspehi in prevare! Tako je klasificiral sam zadnjo dobo svojega aktivnega življenja. To bridko, žalostno plačilo za dela, ki jih je ustvaril v dolgi dobi in ki stoje po svoji temeljitosti, stvarnosti in originalnosti brez primere v naši domači kulturi! Ni namen in naloga tem vrsticam, da bi govorile o Levču kot leposlovcu, uredniku, jezikoslovcu, zgodovinarju in literarnem historiku. Izza prvih početkov Stritarjevega „Zvona“ vse do Levčevih uradnih poročil o stanju našega osnovnega šolstva leži polstoletna doba njegovega kulturnega delovanja, ki zasluži vso drugačno ceno, nego so neuspehi in prevare, ki so od dela in bridkosti utrjevanju možu ogrenili večer življenja! Tako smo Slovenci tudi na tem primeru pokazali, kako znamo izumetničiti razmere in položaj, ki lahko ublijejo med dobrimi najboljše naše moze! Že večkrat smo posvedočili, da znamo slučajno moč posameznikov brezobzirno izrabljati v namen, da škodujemo veliki stvari in skupnosti. Vsak gleda le sebe in v veličini hipne svoje silovitosti ne obrača pogledov niti od danes na jutri, kaj še, da bi premeril globoko kvarnost, ki izvira iz dejanj, narekovanih od strasti! To žalostno dejstvo je izvor tisočerm hudim uram, ki so že hrumele nad našo kulturno (in tudi politično) njivo, kjer so vse poteptale in in pomandrale, da je treba začeti zopet iznova, ko onemore in se izbesni ljuta sila! Koliko plemenitosti smo že zadušili, koliko energije brezplodno porabili, koliko zla proizročili, ki ga sploh ni mogoče več popraviti in ki ga ne napravijo nestorjenega niti zdihi in solze, ki jih iztiskavamo iz sebe ob gotovih prilikah, da se delamo lepe in dobre, ko smo bili prej tako grdi in hudobni! Značilna poteza naših javnih in zahrbtnih borb je strastno poudarjanje in razpredanje slabosti in pogrškov posameznikov in skupin, namesto da bi dvigali lepoto in dobroto, ter tako delali čast svojcem in svojemu imenu pred tujim svetom! Tega vendar ne moremo trditi, da so na eni strani sami sleparji, zavodniki, samogoltniki, puhloglavci, splošni ogabne kreature, na drugi strani pa da stoji sama svetost in popolnost! Pretiravanje in laž sta pripravno orožje, a eno je grše od drugega! Ob takem načinu vjevanja — pa si ga oglejmo na kateremkoli polju našega dela! — tlačimo in zatiramo sami sebe, a žanje tisti, ki stoji po jeziku in krvi daleč od nas. Ko uničujemo sami svojo moč in vrednost, napravljamo prostor in dvigamo ceno tujim elementom!

Prvič sem prišel z Levčev v dotiko poleti leta 1893 ob Sokolskem zletu na Koslerjevem vrtu v Šiški, kamor sem dospel v zastopstvu vipavske Citalnice. Levca je name opozoril pokojni nadzornik in vodja I. mestne petrazrednice Andrej Žumer. Jeseni tistega leta sta me spravila v Ljubljano na Žumrovo šolo, „da nam boste pisali prologe“, kakor je smejel opomnil Levce. Žumer me je takoj vrget v globoko strugo, češ, ali plavaj, ali utoni! Dal mi je IV. c razred, kjer je bil zbran sam „cvet“ vodmatske in šentpeterske moške mladine. Ampak jaz sem bil takrat drugačen dečko, nego sem danes! Podpiran od nasvetov sosedov tovariša Jakoba Furlana, ki je imel svoj razred tikoma ob mojem, sem kmalu priplaval na površje, pa smo bili z živimi, veselimi, zato simpatičnimi dečki taki prijatelji, da se še danes poznamo. Radoveden sem bil, kaj poreče Levce. Ime in lice sta mi bila znana; mikalo me je še to, kar je pod tem imenom in licem! In ko je prišel, ni bilo nič pozivanja, nič beganja, nič vohanja, nič zvitega izpraševanja in nervoznega pregledovanja, nič dviganja svoje glave, vihanja nosu in smešnega notranja — roke prekrižane na prsih, miren pogled, vljudna, domača beseda, cvetka v levi gumbnici na prsih — tako je stal mož na svojem mestu! Nihče pred njim, še manj kdo za njim tako! „Dobro je bilo, dečki!“ je rekel naposled. Dal mi je roko in je šel. Veselo so zasople mlade duše, oči so zažarele veselja — da tudi meni, zakaj zmagali smo vsi skupaj: tisti pred menoj in jaz za katedrom! „Ne boš pisal samo prologov, ampak učiš boš te predmestne cigane,“ mi je veselo ztroktilo.

*) Nekega pomladnega dne sem šel kot četrtletnik ljubljanskega učiteljskega po stojnjicah v II. nadstropje, kjer smo imeli svojo učno sobo. V gumbnici sem imel zatakleno cvetico. Na stojnjicah je stal tedanji naš ravnatelj Blaž Hrovath. Spostiljva sem ga pozdravil, a ravnatelj me je hudo pogledal, je pokazal s prstom na mojo cvetico in mi dejal s prav resnim glasom: „Schmücken Sie sich lieber mit Büchern!“ — To važno pedagoško načelo sem razjedel svojim tovarišem — opazko, da so dobile na ljubljanskem učiteljskem letu z današnjim dnem — consilium abundi! Eden mojih tovarišev je dejal: „Potemtakem morajo izključiti vse na oni strani!“ — mislil je na kandidatke — „ker so same rožice!“ S tem je bilo te pravde konec!

nilo srce. Ves ta duševni naval radosti in ponosa je tako tiho zaplaval po učilnici, da smo čuli umerjene, moške udarce Levčevih korakov, kako so zamirali v dalji, dokler se niso vstavili pred drugo učilnico. In mojo in to in sleherni je takoj odprl in stopil vanjo, ne da bi kjerkoli in kdajkoli naslanjal uho na vrata ter namenoma in hotoma iskal — greha in grešnikov! Potem nam je dal mir skoro do konca leta. Nobena reč ne trpi bolj nego pouk, ako ga moti kdorkoli in ako leti kljuka iz rok v roke! Ob koncu leta pa je zopet prišel. Z enim pogledom je spoznal, kako smo delali in kaj smo storili, in sodil nas je po uspehih. Nismo se ciralali mačk in drugih živali, tudi nismo svoje učenosti natikali na suhljate in jetične formulirane stavke, ampak — znali smo! Torej je bila Levčeva sodba kmalu gotova, konferenca zaključena. „Sedaj pa gremo konferenco nadeljvat k Hafnarju!“ je dejal nadzornik. In smo šli z njim na Hafnarjev vrt v Kemenskega ulici, pa smo bili dobre volje in drug drugega veseli. — Meseca maja smo določili dan, ko je šla vsa naša šola na Rožnik. Mati Pršinova nam je nakuhalna polne lonce bele kave, napekla izvrstnega kruha, ga pomazala s sirovim maslom, narezala sira in gnjati ali plečeta — če se ne motim po 20 krajcarjev na osebo! — in smo bili dobre volje, da se je naša pesem razlegala tja do mesta ljubljanskega! In nadzornik Levce je prišel med nas, iskreno pozdravljen, dobro došel! Saj je tam stala njegova „cerkvena bela“, ki ji je zapel pozdravno pesemco četrtošolec Levce l. 1863., ko je takrat bival pri svoji stari materi Pod Rožnikom. Pomlajen med mladino, je gledal pričo svoje davne mladosti.

In kadar je bila letna uradna skupščina učiteljstva, takrat je kazal Levce najmanj uradnega lica. Zborovanja ni tlačila suhoparnost in duhamornost, dnevi red je znal sestavljati tako, da je bil vedno zanimiv in aktualen. Sam ni nikoli govoril ali poročal tako, da bi bil dolgočasen ali celo dolgozeven, natrpan s citati iz učenih knjig, napisanih in vrženih tjavendan kot varalo učenosti in duhovitosti, slepilo in omama samemu sebi, sicer pa izpričevalo uboštva in zaljubljenosti v lastno osebo — ne, Levce je govoril kratko, jedrnat, stvarno, brez fraz — z eno besedo: strokovnjaško, ker je bil sam strokovnjak! Kolikor pomnim jaz, smo obdelali na takih skupščinah vse discipline tako smotno in temeljito, da smo reformirali in modernizirali ves pouk v znanostih, ročnostih in spretnostih, da je kipeo ljubljansko ljudsko šolstvo v bujnem cvetju, ki ga je zasajalo in gojilo učiteljstvo samo po načrtih in metodah, ki so dozoreli v njegovi praksi. Levce je bil pa šolnik „kat exohcu“, ki je vedel, da je učiteljevanje produktivna sila samo tedaj, ako tuji elementi, nevesči ravnanja s tem veličastnim strojem, ne mečejo na pot razvoja in napredka svojega dlakocepstva in malenkostne zadirčnosti, ki jemlje dobro voljo, zavaja k hinavščini ter provzroča le navidezne uspehe — zlate pene brez pomena in vrednosti!

Nikoli ne pozabim naravnost dovršenih, mojstrsko izvedenih vzornih učnih ur, ki so nam jih pripravili n. pr. tovariši: že pokojni Maks Josin za risanje, Jakob Furlan s svojim elegantnim, učinkovitim telovadnim nastopom, Anton Razinger pa s skromno narodno pesemco „Pticek prav majhen je“, ki je ob njegovi pevski umnosti zablestela pred nami kot biser narodne poezije.

Ko je bil uradni akt končan, je poskrbel Levce, da nas neuradno združi neprisljuna družabnost v vselem krogu tovarštva. „Angažirajte zapopoldan kak izlet,“ je dejal. Brž je bilo sklenjeno in dometjeno: popoldan ob tej in tej uri k Matjanu v Zgornjo Sisko! In tja so prišli malone vsi, ki so zjutraj uradno zborovali. Bil je lep, živahen popoldan. Šele pozne večerne ure so nas ločile. Ali kadar je Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani priredilo kak svoj večer, zabavo ali sestanek v začetku v klubovi sobi „Pri slonu“, potem pri Hafnarju in v Narodnem domu, je bil Levce vedno med nami. Poznal je naše delo v šoli, naše delo in življenje izven nje — bil nam je tovariš in prijatelj, ki je za nas zastavljal svojo vplivno besedo vedno in povsod, koder je bilo potrebno. Znale so njegove besede: „Lažje je uradno prestaviti dvornega svetnika, nego pa krajskega učitelja!“ — To je bilo tistikrat — pred zadnjim desetletjem Levčeve aktivne službe. O današnjih časih ne govorimo!

Tako smo z Levčev skupno preživeli vesele in žalostne čase leto za letom.

Ko sva s pokojnim tovarišem Maksom Josinom v letih 1897 do 1900 sestavljala „Drugo berilo in slovnico“ ter „Tretje berilo“ za obče ljudske šole, sem bil velikokrat Levčev gost v njegovem kabinetu na ljubljanski realki. Kadarkoli sem prišel k njemu, je imel vedno časa dovolj zame. Odložil je drugo delo ter začel pregledovati moj rokopis. Imel je bistro oko in fin estetski čut. Veselil se je dobre stvari, grajal slabo. Posebno všeč mu je bila slovnica; zakaj bi tega ne povedal? Vesel je bil skrbnosti in

dela dveh mladih učiteljev, vesel je bil tudi zato, ker mu je bilo mogoče prvič uveljaviti v slovenskih učnih knjigah načela, ki je na njih zgradil svoj „Slovenski pravoepis“ in ki ga je ravno tedaj pošiljal v svet (l. 1899).

Josinovo in moje berilo je bilo po mnogih težavah in neprilikah (glede na aprobacijo) srečno končano. Levce mi je izposloval dopust, da sem mogel iti na Dunaj. Seveda sem dobil dopust le pod pogojem, da sam plačujem svojega namestnika v Ljubljani. Bil je trd oreh, a lotil sem se ga vendarle. Ko bi ne bilo Levca, bi še takega dopusta ne bil dobil. Košček kruha sva poslej glodala dva — jaz in že pokojni Žebre — ko ga prej še za moje zobe ni bilo dovolj. Bo že kako, sem dejal in sem šel. Med tem je postal Levce ravnatelj ljubljanskega učiteljskega (l. 1901). V počitnicah tistega leta me je povabil, naj pridem k njemu za učitelja na vadnico. To povabilo sem vljudno odklonil, češ, da hočem še eno leto na Dunaj in iz vzroka, ki ga ne morem sedaj povedati. Takrat je bil hud name, a pozneje sva se pobotala, ko je priznal utemeljenost moje odpovedi.

Kot dež šolski nadzornik (1903—1915) si je mnogo prizadeval, da bi se po dolgi letih zopet sestala deželna učiteljska skupščina. Res je bila sklicana l. 1905, in jo je Levce že otvoril. A do dnevnega reda ni prišlo, ker je učiteljstvo po svojih delegatih izjavilo, da je nezadostno plačevano, da trpi pomanjkanje in strada in da toliko časa ne more lačno zborovati, dokler ne bodo izpolnjene zahteve § 55. državnega šolskega zakona. Delegati in delegatije so vstali in zapustili zborovalno dvorano v Mestnem domu v Ljubljani. Vsem nam je še v živem spominu, koliko viharja, priseg in zvestobe je bilo tedaj v naši deželi, in kako so se vse simpatije vseh človeško čutečih src nagnile na našo stran. In med temi srci je bilo tudi Levčevo srce! Dnevi in spomini — kakor bi bili vzeti iz zlatih sanj, iz dežele pravljic!

Kadarkoli sem potreboval kakih informacij ali nasvetov, sem se vedno zaupno obrnil na Levca in nikdar ne zaman. Bil je najtemeljiteje izvežban v vseh uradnih poslih, točen in vester, a tudi postrežljiv in vljuden nasproti vsakomur. Eno prvih njegovih del je bilo, da je zopet vzpostavil pristižene božične počitnice, kakor so bile v veljavi prej in so tudi sedaj. „Učiteljskemu Tovaršu“ je ostal zvest od početka svojega nadzornikovanja (1886) pa do zadnjega časa, ko je še delal v svojem uradu. Kaj je storil za šolstvo v radovljiskem okraju in v Ljubljani, o tem je že opetovano pisal naš list. Imeli smo, žal, le enega samega Levca!

Toliko sem o njem zajel iz svojih spominov. Ne morda vsega — toda za sedaj dovolj! Kar je storil, to je mnogo in veliko. Je li ostavil kaj literarne zapuščine, mi ni znano, o tem bo vedel povedati njegov brat Janez, nadučitelj v Ljubljani. A kar je Levce napisal, je raztreseno po časopisih, revijah, — zbornikih in šolskih izvetjih. In te „raztresene ude“ bi treba zbrati, zakaj plodovi Levčevega duha in peresa so tehtni in dragoceni, zato zaslužijo, da jih imamo združene v skupnem delu. Mnogo je ponesel s seboj, kar bi nam ustvarilo literarno zgodovino, da ni Levcu strašna realnost izvila peresa iz roke. A že to, kar imamo od njega, je veličasten spomenik naše preteklosti, naših moči in — njega samega, ki je odkrival veličino in slavo naših izvoljencev in kazal lepoto slovenske besede!

Tega dela naj se loti „Slovenska Matica“ ali pa „Slovenska Šolska Matica“!

E. Gangl.

Podpisujte V. vojno posojilo!

O uspehih svojega dela za to posojilo nas takoj obvestite!

Enakost pred zakonom.

Ministrski predsednik dr. pl. Koerber je napačil, da se morajo državne oblasti ravnati po teh načelih:

„Oblasti se morajo najstrožje držati zakonov, ki obstojajo; to bodi prejkoslej njih glavno navodilo. Pred zakonom je vsakdo enak. Če bi se ne spoštovala ta zahteva zakona, bi to ne bilo le krivično, marveč tudi nevarno, ker bi se zmanjšal pravni čut, z njim pa tudi spoštovanje in vdanost državi. Prebivalstvo, katerega vstrajnost in velika požrtvovalnost v sedanjih vojni, ki je najstrašnejša vseh vojen, jamči za pravni prepored naše domovine, bi to občutilo kot nevaležnost. Oblasti morajo za to pri njih odločbah voditi le

stvarni razlogi. Predočevati si morajo vedno, da tisti služi državi, kdor dela za ljudstvo; spoznati morajo svojo dolžnost, da sodelujejo v okviru svojega delokroga na kulturnem in na gospodarskem polju. V neutrudljivem in nesebičnem delu javni blaginji je vrec ugledu in veljave. Od uradnikov ne zahtevam samo, da brez vsake graje občujejo z vsakim in da takoj rešujejo posle, marveč zahtevam tudi, da se toplo zanimajo in sočustvujejo za želje in usodo prebivalstva, ki ima po prinesenih žrtvah na imetju in krvi pravico, da to zahteva. Strogo se pa mora pokoriti tudi prebivalstvo zakonom in odredbam; brezobzirno naj se nastopa proti tistim, ki bi sebi v korist ali na škodo splošnosti poizkušali, da se izognjejo zakonu, ker ti so se izdali v obrambo prebivalstvu. Tudi določbe, ki jih morebiti posameznik trdo čuti, se morajo izvajati, ker je le tako mogoče, da se zmagovito prebije in da se zagotovi blagor skupnosti. Dolžnost nas vseh je, da služimo skupnosti; nobenemu se ne more pregledati. Oblasti pa morajo dajati zgled v izpolnjevanju dolžnosti.“

Taisto enakost pred zakonom smo mi dokazovali in utemeljevali v uvodniku v 23. številu, zahtevajoč od oblasti in oblastnikov nič več in nič manj, nego samo to, kar zahteva od njih sam ministrski predsednik, pa so naša izvajanja — zaplenili! In to je tudi dokaz — enakosti pred zakonom, kolikor je s to enakostjo prizadeto napredno slovensko učiteljstvo!

Delajte za čim lepši uspeh V vojne posojila!

O uspehih nam takoj sporočite!

Konec šole?

Čujemo govoriti, da bo šolski pouk po Božiču ustavljen iz nekih gotovih razlogov. Kot starejša učiteljica, ki imam nekoliko izkušnje, bi rekla, da naj se to na kmetijskih šolah nikar ne zgodi. Pri nas dosežemo uspehe samo pozimi. Spomladi in poleti so naši otroci že ob 4. zjutraj na paši; ko se vrnejo s paše, tečejo v šolo, kamor prihajajo upehani in zaspani šele ob 10., namesto ob osmih, oziroma devetih. Z veliko težavo jih ohranim budne. Da bi pa mogli z uspehom prisostvovati pouku je čisto izključeno. Jako dosti je že to, ako ne spe med poukom, in če spe, ni to nič novega in jim tudi ni zameriti tega, zakaj spati pač mora otrok, pa če se ne zgodi to doma, se godi v šoli. V takem naporu delu so naši otroci od takrat, ko izginje z zemlje snežna odeja, pa do one dobe, ko zopet sneg pobeli. Za uspešno duševno delo so sposobni tedaj le pozimi.

Če bo vojna trajala še kaj časa in bo pouk nereden, kot je zdaj že tretje šolsko leto, in povrh vsega nereda naj bo pozimi še popolnoma prekinjen, potem naj odrede merodajni faktorji še to, da ostanejo vsi otroci v onih razredih, v katerih so zdaj, ker ni noben sposoben za višjo stopnjo.

V počitnicah je bilo veliko krika in vika, da so otroci podivjani in zabiti. Kaj bo pa šole v bodoče, če zapro šolo še preko zime? Šola naj bo vse šolsko leto. Oni, ki so doma potrebni, bodo hodili pač tako, kakor bodo mogli, česar jim ne smemo šteti v zlo, kakor jim že ves vojni čas nismo. Večje število pa je vendarle takih otrok, ki bodo prilično redno prihajali vse leto in bodo vsaj oni sposobni za posamezne višje razrede. Zdjaj pa imamo tako slab material — zaradi večnih neredov — da človeka mineva veselje do dela.

Mislím, da se s temi vrsticami strinjajo vsi oni tovariši in tovarišice, ki jim je šolski napredek res pri srcu.

Naposled pripominjam pa še nekaj. Pouk naj bi trajal vse šolsko leto, kakor sem že rekla o počitnicah pa naj bi bil potem odmor, kakor je treba, in to za otroke in učiteljstvo. Pretečene počitnice smo morali ostati na svojih mestih, da nadzorujemo otroke. Onih 8 tednov naj jih nadzorujejo matere in sorodniki, mi pa naj bi bili slobodni one dni.

Naravnost smilijo se mi one, navadno prav mlade učiteljice, ki službujejo po enorazrednicah na najbolj samotnih krajih, kjer vse leto nimajo sebi primerne družbe. Če si jo pa kdaj poiščejo zunaj svojega sela, tedaj že bruhajo ljudje po njih ogenj in žveplo. Med letom ne morejo in ne smejo nikamor, edino o počitnicah bi se šle razvedriti in porazgovoriti z ljudmi, da ne zaostanejo popolnoma za duhom časa, a to se jim onemogoči s tem, da so privezane še čez počitnice na svoje — rekla bi — kazenske kolonije. Nič čudnega bi ne bilo, ko bi ob teh razmerah podivjale učiteljice same, zlasti mlade, če se jim onemogoči dostop do kakega duševnega razvedrila.

Starejša učiteljica.